Refugi de refugis

Refugis de la Guerra Civil a Granollers

REFUGIS ANTIAERIS DE GRANOLLERS

La vida sota les bombes

En el transcurs de la Guerra Civil, milers de persones van patir els efectes dels bombardejos sistemàtics i indiscriminats sobre pobles i ciutats. Per tal de protegir la població civil, la Generalitat de Catalunya va crear la Junta de Defensa Passiva de Catalunya (JDPC), l'any 1937, amb la finalitat de construir una xarxa de refugis antiaeris i de divulgar les mesures de prevenció, en cas d'atac. L'octubre del mateix any es va constituir a Granollers la Junta de Defensa Passiva Local.
Les autoritats de Granollers van preveure la construcció de tres grans refugis, però les dificultats econòmiques no van permetre tirar el projecte endavant i es buscaren alternatives menys costoses, com la utilització de soterranis de cases particulars i de les fàbriques i es van reaprofitar altres espais, com la col·lectora que s'estava construint a l'actual carrer Lluís Companys. Tot i això, quan el maig de 1938 la ciutat va patir el primer bombardeig, pràcticament no s'havien fet refugis. Després de l'atac, la majoria de col·lectius vinculats a la construcció van treballar-hi intensament fins pocs dies abans de l'entrada de les tropes franquistes a la ciutat, a final de gener de 1939. Però les obres van quedar sense acabar, com va passar a gairebé tots els municipis.

Opuscle amb les instruccions a seguir en cas d'atac aeri. Consejería de Propaganda,1936-1939. (AGGCE. Ministerio de Cultura.)

Com eren els refugis?

La JDPC, davant la manca de recursos humans i materials per a construir refugis, va proposar un tipus d'edificació que es pogués adaptar a totes les circumstàncies i que fos ràpid de bastir. Per això la majoria són del tipus galeria. En termes generals, es van projectar tenint en compte el pes de les bombes. La realitat, però, va ser que la resistència dels refugis estava directament relacionada amb la quantitat de recursos que s'hi poguessin esmerçar.
Els refugis havien de tenir unes condicions de seguretat mínimes. Per això s'havia de protegir l'entrada amb una caseta, el recorregut havia de ser en ziga-zaga per evitar que hi entrés la metralla i les parets s'havien de revestir amb maó o formigó per evitar esllavissaments. Quan els atacs aeris sobre les ciutats van esdevenir una pràctica freqüent i la gent havia de passar hores dins els refugis, es va preveure dotar-los de serveis bàsics mínims, com enllumenat elèctric, xemeneies de ventilació per renovar l'aire, bancs per seure i instal·lacions higièniques i sanitàries. Al final de la Guerra, però, molts refugis encara estaven sense acabar: en molts casos només eren trams de galeries excavades al subsòl.
La majoria dels refugis documentats que tenim a Granollers són de tipus galeria, excepte el de la plaça de Maluquer i Salvador.

Refugi antiaeri de la plaça Maluquer i Salvador

Es tracta d'un refugi de tipus cel·lular situat al centre de la ciutat. El seu interior està distribuït en departaments que donen a un passadís comú, comunicats entre ells a través de portes. La superfície construïda és d'uns 154 m^2 i conserva el cos d'escales d'accés a la part de ponent. Estava connectat a través d'una galeria amb l'escola Lluís Castellà, avui Pereanton, perquè els escolars i els mestres hi tinguessin accés directe.
A causa de la naturalesa del sòl i de la proximitat de la capa freàtica a la superfície, els refugis de Granollers no es podien soterrar a prou profunditat per donar la seguretat necessària. Per això, tal com aconsellaven els experts, es va utilitzar el sistema de reforç amb llosa d'explosió, feta amb formigó armat, que amortia el cop.

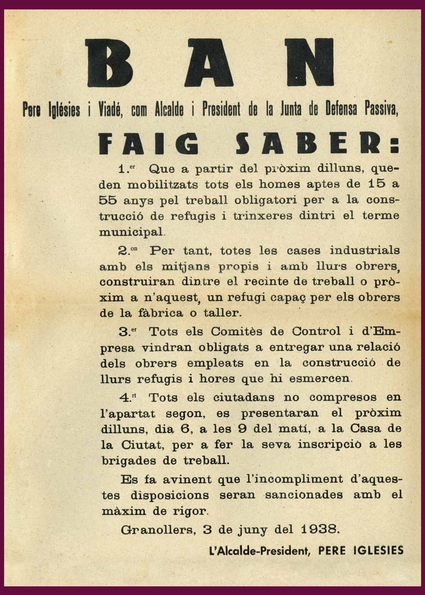

BAN

Pere Iglésies i Viadé, com Alcalde i President de la Junta de Defensa Passiva,

FAIG SABER:

1.er Que a partir del pròxim dilluns, queden mobilitzats tots els homes aptes de 15 a 55 anys pel treball obligatori per a la construcció de refugis i trinxeres dintri el terme municipal.

2.on Per tant, totes les cases industrials amb els mitjans propis i amb llurs obrers, construiran dintre el recinte de treball o pròxim a n'aquest, un refugi capaç per els obrers de la fàbrica o taller.

3.er Tots els Comitès de Control i d'Empresa vindran obligats a entregar una relació dels obrers empleats en la construcció de llurs refugis i hores que hi esmercen.

4.rt Tots els ciutadans no compresos en l'apartat segon, es presentaran el pròxim dilluns, dia 6, a les 9 del matí, a la Casa de la Ciutat, per a fer la seva inscripció a les brigades de treball.

Es fa avinent que l'incompliment d'aquestes disposicions seran sancionades amb el màxim de rigor.

Granollers, 3 de juny del 1938.

L'Alcalde-President, PERE IGLESIES

Ban mobilitzant els homes a treballar en la construcció de refugis, el 3 de juny de 1938. (HMJM.)

Refugi de l'Ajuntament

L'edifici de l'Ajuntament conserva un refugi de tipus galeria al que s'accedeix des de l'interior de la casa de la vila. La galeria descendeix en forma de ziga-zaga i continua per un llarg túnel en direcció est, cap a la Pedra de l'Encant. Tenia una altra entrada al costat de la Porxada per facilitar l'accés des del mercat municipal. No es va poder acabar i només la meitat del túnel està revestit.

Refugi del carrer Josep Irla

L'any 1998, les obres d'obertura del carrer Josep Irla van deixar al descobert un dels accessos al refugi conegut com la col·lectivitat de la Llum i la Força. Es tracta d'un refugi de tipus galeria que anava des del carrer Tarafa al carrer Joan Prim. Està ben construït, cobert amb volta i murs arrebossats, i en el moment que es va reobrir encara conservava el cablejat elèctric. Després de la urbanització del nou carrer s'ha conservat l'accés a través d'una portella sobre la vorera.

Refugis dels aeròdroms militars

Granollers tenia tres aeròdroms al seu entorn, el de Llerona-la Garriga, el de Cardedeu-Sant Antoni de Vilamajor i el de Montmeló-Montornès. Aquest darrer formava part de la xarxa que va construir la República entre 1937 i 1939, i era un camp de formació per als pilots. Una part d'aquest camp estava situat a Palou i actualment un dels refugis elementals es conserva dins el recinte del Centre Comarcal de Tractament de Residus. Aquest refugi segueix les línies generals d'aquest tipus d'obres, que servien per protegir els mecànics i treballadors contra la metralla i petites bombes. La planta té forma de zeta, s'hi accedeix per una escala feta en una rasa i té una altra sortida que es fa a través d'un pou vertical amb escala de gat. La galeria fa uns cinc metres de llargada i uns vuitanta centímetres d'amplada. La coberta és de volta de canó feta de maó i el paviment de morter de ciment.

D'altres refugis

A partir de la documentació i de la memòria oral, s'ha pogut elaborar una relació de més d'una trentena de refugis antiaeris. Alguns es poden visitar, altres ja han desaparegut i en d'altres s'hi ha pogut accedir tot i que no són visitables. És una mostra de l'arquitectura de guerra que ha arribat fins a l'actualitat.

Textos: Cinta Cantarell
Imatges refugis: Pere Cornellas

granollers vila oberta a la pau | Ajuntament de Granollers

Refugi de refugis

Refugis de la Guerra Civil a Granollers

Llistat de refugis

El llistat que es presenta a continuació s'ha elaborat a partir de la documentació conservada a l'Arxiu Municipal de Granollers, però també s'hi han incorporat aquells llocs que moltes persones que visqueren els tràgics esdeveniments han volgut conservar en la memòria per transmetre-ho a les generacions futures.

- Plaça de Josep Maluquer i Salvador
- Escola Lluís Castellà, actualment (Genís) Pereanton
- Plaça de Josep Maluquer i Salvador, núm. 27. Proveïments (amb sortida al carrer de Marià Sans, la Sila)
- Plaça de la República, actualment de la Porxada, edifici de l'Ajuntament
- Oficines de la Llum i Força, actualment al carrer de Josep Irla
- Carrer de les Minetes, actualment carrer de València
- Plaça de Josep Barangé
- Carrer de Lletjós, actualment Sant Josep de Calassanç (Escola Pia)
- Col·lectora de la xarxa de sanejament, avui dia carrer de Lluís Companys, paral·lel a la fàbrica Roca Umbert
- Carrer d'Anníbal, núm. 14, antigues Destil·leries Montañá
- Carrer de Durruti, núm. 65, ara carrer d'Alfons IV
- Carrer de Josep Umbert, núm. 52
- Carrer de Wilson, 55, avui carrer de Guayaquil, núm. 54-56 (Escola Pia)
- Carrer de Santiago Rusiñol, núm. 70, actualment carrer de Girona
- Carrer de Santa Anna, núm. 6. Secretaria d'Abastaments
- Plaça del Dr. Guillamet - Plaça de l'Església
- Refugi de la fàbrica de Can Comas
- Refugi militar de Palou (Aeròdrom de Montmeló-Montornès), actualment Centre Comarcal de Tractament de Residus
- Refugi de l'empresa Estabanell Energia, al carrer del Rec

Projectes de refugis dels quals es conserven els plànols

- Escola Lluís Castellà, al carrer d'Espí i Grau, actualment Escola Pereanton, amb connexió al refugi de la plaça de Josep Maluquer i Salvador
- Escola Ferrer i Guàrdia, al carrer de Wilson, actualment carrer de Guayaquil (Escola Pia)
- Institut de Segon Ensenyament, ara Escola Pia, al carrer de Sant Josep de Calassanç, cantonada amb Conestable de Portugal
- Menjador infantil de la Unió Liberal, actualment Museu de Granollers, al carrer de Josep Anselm Clavé

Refugis dels quals es té notícia oral, habilitats en fàbriques, tallers i cases particulars

- Barriada del passeig de la Muntanya
- Carrer de Joan Vidal i Jumbert, prop de l'actual plaça de la Llibertat
- Fàbrica Pinyol, al carrer de l'Enginyer
- Fàbrica de can Botey, al carrer d'Espanya
- Fàbrica EGA, al carrer de Ricomà
- Fàbrica de la Font de l'Escot, al carrer de Corró a tocar amb Ramon Llull
- Bòbila d'en Sidro, al carrer de Pinós
- Fàbrica La Tela, actual Museu de Granollers de Ciències Naturals
- Carrer de Francesc Macià, cantonada amb carrer de Mallorca
- Refugi entre la carretera de Granollers a Cardedeu i carrer Tarragona, (entre can Mainou i can Cisteller)
- Refugi del barri del Lledoner, a tocar la riera Carbonell
- Refugi a la zona de la Font Verda, al carrer de Camprodon, cantonada amb el carrer de Lleida
- Refugis als terraplens de la via del tren, prop dels carrers de Quevedo i de Llevant

Rètol situat a la plaça de Perpinyà, que indicava la situació del refugi de la Llum i la Força. 1939. (AMGr.)

Obres de la col·lectora de la xarxa de sanejament al carrer de Lluís Companys, paral·lel a la fàbrica Roca Umbert. Espai reutilitzat com a refugi durant la guerra. (Gaceta Municipal de Granollers, núm. 1, octubre de 1932.)

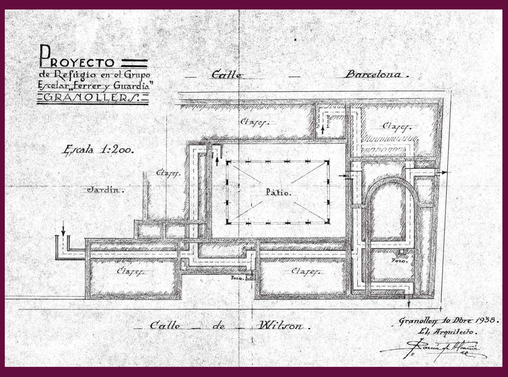

Projecte del refugi de l'antiga Escola Ferrer i Guàrdia, ubicada en temps de guerra a l'actual carrer de Guayaquil. (AMGr.)

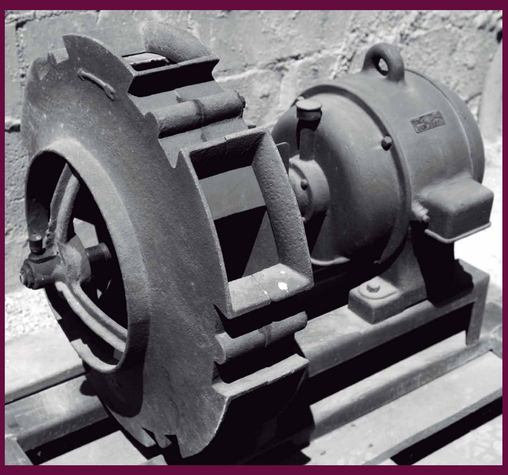

Sirena d'alarma que alertava a la població del perill d'atac. Havia estat ubicada en un edifici de la plaça de Perpinyà. (Foto: Pere Cornellas.)

Refugi de refugis

Refugis de la Guerra Civil a Granollers

Barri del Lledoner

A tocar de la riera Carbonell

Palou

Centre Comarcal de Tractament de Residus. Refugi militar (Aeròdrom de Montmeló-Montornès del Vallès)

Carrer de Josep Irla

Oficines de la Llum i Força

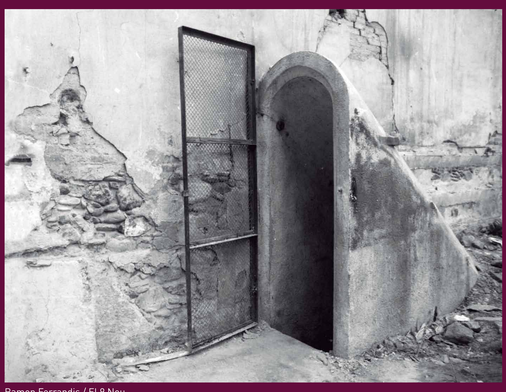

Ramon Ferrandis / El 9 Nou

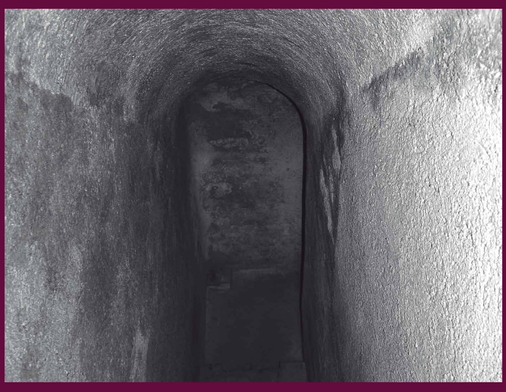

Carrer d'Anníbal

Destil·leries Montañá

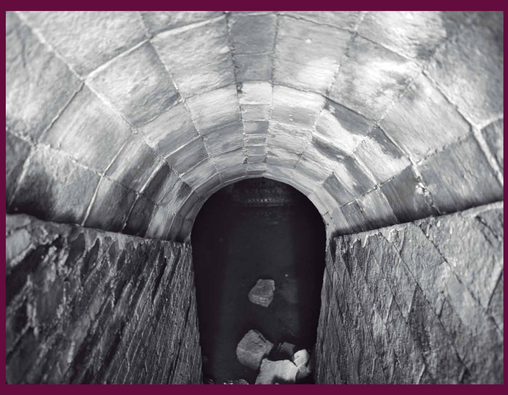

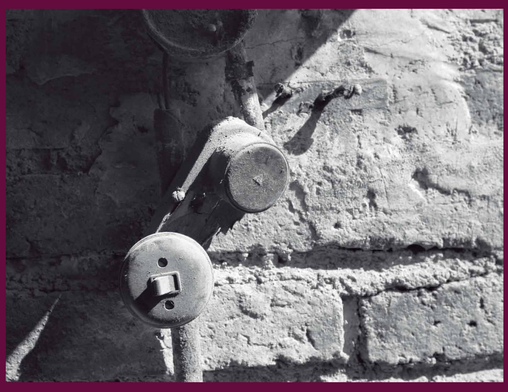

granollers vila oberta a la pau | Ajuntament de Granollers

Refugi de refugis

Refugis de la Guerra Civil a Granollers

Carrer de Marià Sans. La Sila

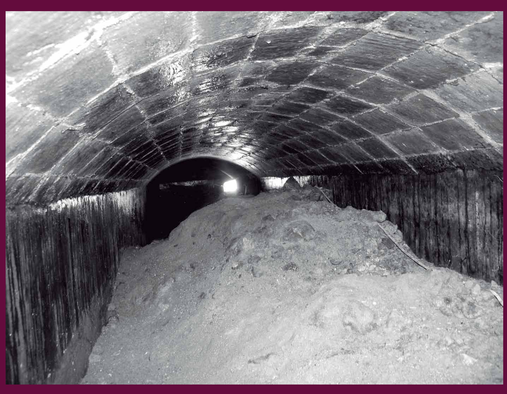

Plaça de Josep Maluquer i Salvador

Carrer de València

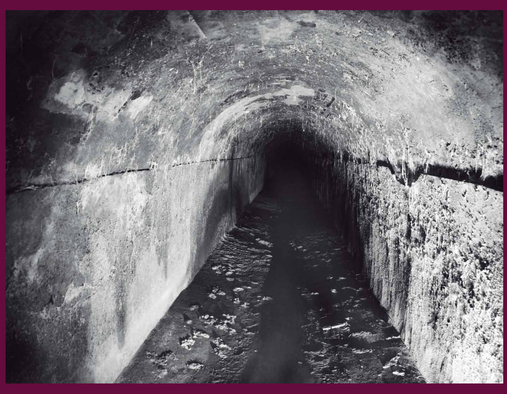

Ajuntament

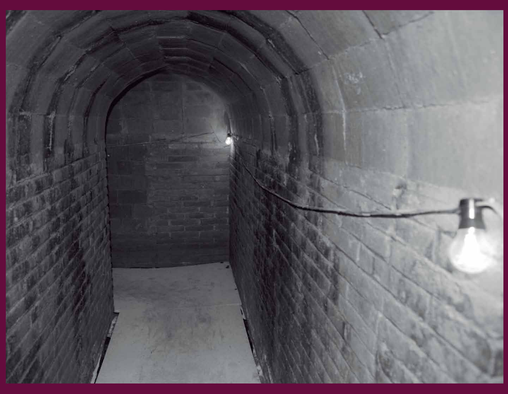

granollers vila oberta a la pau | Ajuntament de Granollers